

В. М. Герасименко, Г. І. Трофанчук
(Київ)

ДЕРЖАВА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Українська державність, що виникла в ході Національно-визвольної війни середини XVII ст. і продовжувала існувати впродовж більш як ста років, вписала яскраву славу сторінку в дипломатичну історію нашого народу. Україна почала відігравати помітну роль на міжнародній арені. Про неї знали державні діячі, дипломати не тільки Європи, а й інших регіонів світу. Відбулося юридичне визнання її як суб'єкта міжнародних відносин.

Турбота про добросусідські стосунки з різними країнами займала важливе місце в державотворчій діяльності Богдана Хмельницького. Маючи видатні дипломатичні здібності і багатий досвід, він вміло маневрував у хитросплетіннях тодішньої дипломатії, домагаючись здійснення своєї головної мети. Саме добре розуміння складної міжнародної обстановки, володіння нею дозволяли Богдану Хмельницькому впевнено вести переговори з іноземними посланцями. А їх було чимало. «Здається не було дня, — зазначав відомий польський історик Л. Кубаля, — щоб Хмельницький не приймав чужоземних послів, дипломатичних агентів, кур'єрів і посланців, і не посилав своїх»¹. Ним була вироблена важлива концепція зовнішньої політики Української держави — по змозі уникати збройних конфліктів з сусідніми країнами. Разом з тим слід зазначити, що перетворення окраїни Речі Посполитої, її придатку і об'єкту вигідної експлуатації, заслону у татарських набігах у суб'єкт зовнішньополітичних відносин неминуче означало певні територіальні зміни у східноєвропейському регіоні. І якщо Польща могла терпіти появу у «дикому степу» вільної Козацької республіки, оскільки це мало зачіпало її державні інтереси і практично не вело до підриву територіальної цілісності, то з утворенням Української держави зовнішньополітична ситуація кардинально змінилася. Поява останньої неминуче вела до територіальних змін як у самій Речі Посполитій, так і найближчих сусідів. В світлі цього стають зрозумілими кроки двох давніх суперників у своїх експансіоністських задумах і діях — Московії та Польщі. Ні

та, ні інша країна не були зацікавлені в появі на їхніх теренах незалежної держави з демократичними традиціями, в якій вперше широкі народні маси (козаки) дістали право участі у діяльності державних інституцій. Українська держава виявилася інородним тілом між двома сильними країнами. І це прекрасно розумів Богдан Хмельницький. Більше всього його непокоїла можлива загроза спільного антиукраїнського фронту Московії і Польщі. Тому фактично з перших кроків Національно-визвольної війни гетьман уважно стежив за діями Москви, вів активну дипломатичну роботу у напрямі того, щоб, принаймні, запобігти союзу Московії з Польщею. Досягнутий на початку війни нейтралітет Московської держави став великою дипломатичною перемогою керівника національно-визвольної боротьби.

Величезне спустошення нашої землі військовими діями і набігами татар, виснаження людських ресурсів, підступність політики, а зрештою — зрада кримського хана, сондаж польськими посланцями контактів з московськими урядовцями переконали Богдана Хмельницького у неможливості власними силами зберегти незалежність Української держави. Альтернативою цьому став протекторат Московії. Формально Переяславська угода обмежувала зовнішньополітичні функції Української держави. Натомість підвищився її зовнішньополітичний авторитет. Країни-сусіди, інші європейські держави вбачали в Україні важливий чинник міжнародного життя, який сприяв збалансуванню політики у вибухонебезпечному регіоні Європи.

Таким чином, вихід Української держави на міжнародну арену і зростання її зовнішньополітичного авторитету було зумовлене як особистими дипломатично виваженими кроками її лідера, так і тогочасними історичними реаліями. Зростаюча роль дипломатії Богдана Хмельницького в формуванні та діяльності нових політичних союзів стала тим стабілізуючим фактором, що відкривав перспективу здобуття національної незалежності іншими народами.

¹ Цит. за: *Симоенко Р.Г.* До концепції багатомної «Історії українського народу» (міжнаціональний та міжнародний аспекти). — К., 1993. — С. 45.